

UMUMIY O'RTA TA'LIMDA INGLIZ TILINI O'QITISH JARAYONIGA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI INTEGRATSIYALASHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI VA METODIK SAMARADORLIGI

Dilnoza Rakhimova Muzaffar qizi

Lang Apex International School o'qituvchisi

dilnozarahimova0208@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish jarayoniga sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiyalashning pedagogik imkoniyatlari va metodik samaradorligi tahlil qilinadi. Sun'iy intellektga asoslangan raqamli vositalarning o'quvchilarning individual til o'rganish ehtiyojlariga moslashish, kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, mustaqil ta'lim faoliyatini faollashtirish hamda tezkor qayta aloqa ta'minlashdagi didaktik salohiyati yoritiladi. Shuningdek, adaptiv ta'lim platformalari, avtomatlashtirilgan baholash tizimlari va interaktiv til modellaridan foydalanishning metodik afzalliklari hamda pedagogik cheklovlari ko'rib chiqiladi. Sun'iy intellekt vositalarini an'anaviy o'qitish metodlari bilan uyg'unlashtirish orqali ta'lim jarayonini individuallashtirish va uning natijadorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-metodik yondashuvlar asoslanadi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ingliz tilini o'qitish metodikasi, umumiy o'rta ta'lim, pedagogik integratsiya, adaptiv ta'lim, kommunikativ kompetensiya, raqamli didaktika, individual ta'lim trayektoriyasi, interaktiv o'qitish, metodik samaradorlik.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi xorijiy tillarni o'qitish metodikasini qayta ko'rib chiqish, an'anaviy pedagogik yondashuvlarni raqamli imkoniyatlar bilan boyitish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, umumiy o'rta ta'lim bosqichida ingliz tilini o'qitish jarayonida o'quvchilarning individual qobiliyatlari, tilni o'zlashtirish sur'ati va kommunikativ ehtiyojlari o'rtasidagi

tafovutlar ta'limni differensiallashtirishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqishni talab etadi. Shu jihatdan sun'iy intellekt texnologiyalari o'quv materiallarini moslashtirish, til ko'nikmalarini rivojlantirish va o'zlashtirish natijalarini muntazam tahlil qilish imkonini beruvchi muhim didaktik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Ingliz tilini o'rganishda grammatik bilimlarni egallashning o'zi yetarli emas, balki o'quvchining real kommunikativ vaziyatlarda mustaqil fikr bildirish, tinglab tushunishi va til birliklaridan kontekstga muvofiq foydalanishi alohida ahamiyat kasb etadi. Sun'iy intellektga asoslangan interaktiv platformalar, virtual suhbatdoshlar va adaptiv mashq tizimlari o'quvchilarga tilni amaliy qo'llash uchun qo'shimcha imkoniyat yaratadi. Biroq mazkur texnologiyalarning ta'lim samaradorligiga ta'siri ularning texnik imkoniyatlarigagina emas, balki o'qituvchi tomonidan qanday pedagogik maqsadda va qaysi metodik tamoyillar asosida qo'llanilishiga ham bevosita bog'liq. O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim tizimida xorijiy tillarni o'qitish sifatini oshirish va raqamli ta'lim muhitini rivojlantirishga qaratilgan islohotlar sun'iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan o'rganishni dolzarb vazifaga aylantirmoqda. Bunda texnologik innovatsiyalarni o'qituvchining kasbiy faoliyati bilan uyg'unlashtirish, o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish hamda raqamli vositalardan foydalanishda pedagogik nazoratni saqlash muhim hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi umumiy o'rta ta'limda ingliz tilini o'qitishga sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiyalashning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash, ularning kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi metodik salohiyatini tahlil qilish hamda samarali qo'llashning ilmiy-pedagogik shartlarini asoslashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish masalasi zamonaviy pedagogika, amaliy tilshunoslik va raqamli didaktika kesishmasida shakllanayotgan tadqiqot yo'nalishlaridan biridir. Mazkur sohadagi ilmiy qarashlar tahlili shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellektning ta'limiy ahamiyati faqat o'quv jarayonini avtomatlashtirish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos pedagogik muhitni shakllantirish bilan ham belgilanadi. Xususan, R. Luckin va hammualliflarining tadqiqotlarida sun'iy intellekt o'quvchilarning bilim darajasini tahlil qilish, individual ta'lim yo'nalishlarini shakllantirish va o'qituvchining pedagogik

qarorlarini qo'llab-quvvatlash imkoniyatiga ega texnologiya sifatida talqin etiladi. M. Warschauerning kompyuter vositasida til o'rganishga oid ilmiy qarashlari esa raqamli muhitda til kompetensiyasining rivojlanishi ijtimoiy muloqot, autentik materiallar va o'quvchining faol ishtiroki bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi. F. Zawacki-Richter va hammualliflari tomonidan olib borilgan tizimli adabiyotlar tahlilida sun'iy intellektning ta'limdagi qo'llanilish yo'nalishlari, jumladan, adaptiv tizimlar, baholash va o'quv jarayonini qo'llab-quvvatlash mexanizmlari o'rganilgan. Shu bilan birga, mavjud ilmiy adabiyotlarda sun'iy intellekt vositalarining texnologik imkoniyatlariga keng e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, ularni umumiy o'rta ta'lim o'quvchilarining yosh xususiyatlari, til tayyorgarligi va milliy ta'lim dasturlari bilan uyg'unlashtirish masalalari alohida metodik yondashuvni talab qiladi. Ayniqsa, sun'iy intellekt yordamida shakllantirilgan topshiriqlarning kommunikativ maqsadga muvofiqligi, lingvistik aniqligi va o'quvchi mustaqilligiga ta'sirini baholash muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot metodologiyasi tizimli, qiyosiy va kompetensiyaviy yondashuvlarga asoslanadi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish orqali sun'iy intellektning ingliz tilini o'qitishdagi didaktik funksiyalari aniqlanadi. Qiyosiy tahlil yordamida an'anaviy o'qitish usullari va sun'iy intellektga asoslangan interaktiv mashg'ulotlarning metodik xususiyatlari solishtiriladi. Shuningdek, pedagogik modellashtirish asosida sun'iy intellekt vositalarini tinglab tushunish, og'zaki nutq, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan dars bosqichlariga integratsiyalash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Metodik samaradorlikni baholash mezonlari sifatida o'quvchilarning kommunikativ faolligi, topshiriqlarni mustaqil bajarish darajasi, til birliklaridan kontekstual foydalanish qobiliyati va qayta aloqa sifati belgilanadi. Bunday yondashuv sun'iy intellektni o'qituvchining o'rnini bosuvchi tizim emas, balki pedagogik faoliyatning individuallasuvi va mazmuniy boyishiga xizmat qiluvchi yordamchi vosita sifatida ilmiy jihatdan baholash imkonini beradi.

NATIJALAR

Ingliz tili darslarida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish o'quv materialining mazmuni, murakkablik darajasi va taqdim etilish shaklini o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirish imkoniyatini kengaytiradi. Ayniqsa, tilni o'zlashtirish darajasi turlicha bo'lgan sinflarda adaptiv topshiriqlarni qo'llash har bir o'quvchining mavjud bilimiga tayangan holda yangi lingvistik ko'nikmalarni

shakllantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Bunda o'quvchi bir xil mashqlarni takrorlash bilan cheklanmay, o'zlashtirish jarayonida yuzaga kelgan muayyan qiyinchiliklar ustida ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish nuqtayi nazaridan sun'iy intellektning eng muhim imkoniyatlaridan biri tabiiy muloqotga yaqin til muhitini modellashtirishdir. Virtual suhbatdosh bilan fikr almashish, vaziyatli dialoglar tuzish va muammoli savollarga ingliz tilida javob izlash o'quvchining til birliklarini tayyor qoida sifatida emas, balki fikr ifodalash vositasi sifatida o'zlashtirishiga yordam beradi. Ayniqsa, og'zaki nutqda xato qilishdan tortinadigan o'quvchilar uchun bunday mashqlar qo'shimcha va nisbatan erkin mashq muhitini ta'minlashi mumkin. Yozma nutqni rivojlantirishda sun'iy intellekt vositalari grammatik xatolarni ko'rsatish bilan birga, gaplarning mantiqiy izchilligi, leksik tanlov va uslubiy muvofiqlik yuzasidan tavsiyalar berish imkoniyatiga ega. Biroq o'quvchi matnini avtomatik ravishda mukammallashtirish emas, balki xatolarning sababini anglashga yo'naltirilgan qayta aloqa pedagogik jihatdan ahamiyatliroqdir. Shu bois o'qituvchi sun'iy intellekt tomonidan berilgan tavsiyalarni tanqidiy baholash va ulardan mustaqil foydalanish ko'nikmasini shakllantirishi zarur. Nazariy-metodik tahlil asosida sun'iy intellektning samarali integratsiyasi texnologiya, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi funksional muvozanatga bog'liqligi asoslandi. Raqamli vosita mashq qilish va tezkor qayta aloqa olish imkoniyatini kengaytirs, o'qituvchi ta'lim mazmunining ishonchliligi, kommunikativ maqsadga muvofiqligi va o'quvchining mustaqil rivojlanishini ta'minlaydi. Mazkur yondashuv sun'iy intellektni ingliz tilini o'qitishning mustaqil metodikasi emas, balki mavjud pedagogik usullar samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi didaktik resurs sifatida baholashga asos beradi.

MUHOKAMA

Ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellektidan foydalanishning murakkab jihati texnologiyaning imkoniyatlari bilan o'quvchining haqiqiy til kompetensiyasi o'rtasidagi chegarani aniqlashdir. Masalan, sun'iy intellekt yordamida grammatik jihatdan mukammal matn yaratgan o'quvchi ushbu fikrlarni mustaqil og'zaki nutqda ifodalay olmasligi mumkin. Bu holat raqamli vositalar yordamida bajarilgan topshiriq sifati har doim ham o'quvchining individual bilim darajasini aks ettirmasligini ko'rsatadi. Binobarin, metodik samaradorlikni baholashda tayyor mahsulotdan ko'ra, uning yaratilish

jarayoni va o'quvchining mustaqil lingvistik faoliyati muhimroq hisoblanadi. Sun'iy intellektning adaptiv imkoniyatlari ham pedagogik jihatdan bir xil natija bermaydi. O'quvchining avvalgi xatolariga asoslanib shakllantirilgan mashqlar muayyan grammatik yoki leksik bo'shliqlarni to'ldirishga yordam bersa-da, faqat individual topshiriqlarga tayanish til o'rganishning ijtimoiy xususiyatini cheklashi mumkin. Chunki kommunikativ kompetensiya nafaqat to'g'ri gap tuzish, balki suhbatdoshning munosabatini anglash, kutilmagan savollarga javob qaytarish va fikrni vaziyatga moslashtirish jarayonida shakllanadi. Shuning uchun sun'iy intellekt bilan mashq qilingan nutqiy birliklarning keyinchalik sinfdagi jonli muloqotda qo'llanishi alohida metodik ahamiyat kasb etadi. Yana bir muhim jihat o'qituvchining kasbiy faoliyatida yuzaga keladigan o'zgarishlar bilan bog'liq. Sun'iy intellekt o'quv materiallarini tayyorlashga sarflanadigan vaqtni qisqartirishi mumkin, biroq ularni tanlash, tekshirish va muayyan sinf ehtiyojlariga moslashtirish pedagogdan yanada chuqur metodik bilim talab etadi. Ayniqsa, avtomatik baholash tizimlari aniqlagan xatolarning barchasini bir xil pedagogik ahamiyatga ega deb bo'lmaydi. Ayrim xatolar til rivojlanishining tabiiy bosqichini ifodalasa, boshqalari kommunikativ mazmunning buzilishiga olib keladi. Ularning farqini anglash va tegishli o'quv strategiyasini belgilashda o'qituvchining kasbiy mulohazasi ustuvorligicha qoladi.

O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim muassasalarida sun'iy intellekt texnologiyalarining metodik salohiyatini baholashda sinflarning texnik ta'minoti, o'quvchilarning raqamli savodxonligi va ingliz tilini bilish darajasidagi tafovutlarni ham nazardan chetda qoldirib bo'lmaydi. Bir xil raqamli platforma turli ta'lim sharoitlarida turlicha natija berishi mumkin. Shu jihatdan texnologiyaning samaradorligini uning mavjudligi yoki foydalanish chastotasi bilan emas, balki o'quvchilarning mustaqil nutq yaratish, fikrni asoslash va til birliklarini yangi kommunikativ vaziyatlarga ko'chirish qobiliyatidagi o'zgarishlar orqali baholash maqsadga muvofiqdir. Bunday natijalarni ishonchli tasdiqlash esa keyingi bosqichda empirik kuzatuv va pedagogik tajribalarni talab etadi.

XULOSA

Umumiy o'rta ta'limda ingliz tilini o'qitishga sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiyalash ta'lim mazmunini individuallashtirish, kommunikativ faoliyatni kengaytirish va o'quvchilarning mustaqil til o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun

yangi pedagogik imkoniyatlar yaratadi. Biroq ushbu texnologiyalarning metodik qiymati avtomatlashtirilgan funksiyalar ko‘pligi bilan emas, balki o‘quvchining lingvistik tafakkuri, nutqiy faolligi va bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo‘llash qobiliyatiga qo‘shadigan hissassi bilan belgilanadi. Sun‘iy intellekt vositalaridan maqsadli foydalanish o‘qituvchining pedagogik faoliyatini mazmunan boyitishi mumkin, ammo jonli muloqot, ijodiy fikrlash va ijtimoiy hamkorlikka asoslangan ta‘lim jarayonining o‘rnini to‘liq bosa olmaydi. Shu bois texnologik imkoniyatlarni kompetensiyaviy yondashuv, metodik nazorat va o‘quvchi mustaqilligi bilan uyg‘unlashtirish muhimdir. Ingliz tili ta‘limining istiqboli raqamli vositalardan foydalanish ko‘lamini kengaytirish bilangina emas, balki ular yordamida ongli, mustaqil va samarali kommunikativ faoliyatni shakllantirish bilan bog‘liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. Chapelle, C. A. (2001). Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for Teaching, Testing and Research. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Godwin-Jones, R. (2023). Emerging spaces for language learning: AI bots, ambient intelligence, and the metaverse. *Language Learning & Technology*, 27(2), 6–27.
3. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign.
4. Kasneci, E., Seßler, K., Küchemann, S., et al. (2023). ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*, 103, 102274. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274>
5. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education*. London: Pearson.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son qarori. O‘zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida.

